

Gülınar İsmaylova³

MÜSTƏQİLLİK DÖVRÜ HEKAYƏLƏRİ VƏ XALQ DASTANLARI

Müstəqillik dövrü hekayələrinin məzmun və forma strukturunda dastan motivləri, obraz və təhkiyə formaları ayrıca yer tutur. Məlumdur ki, Azərbaycan dastanları milli, ənənəvi mədəniyyətimizin ayrılmaz tərkib hissəsi olmaqla çoxəsrlik bir tarixə malikdir. "Dastan dünyasının özünəməxsus aktivlik rejimi var və bu aktivlik özünün bütün dolğunluğu ilə ənənəyə münasibətdə funksionallaşma istiqamətləri baxımından ənənəyə bağlanır, ondan baş alıb gəlir və öz fəallığını ənənəvi materialın funksiyalaşmasında göstərir. Ənənə mətnin öz içində, daxilində yaşayır" (8, 22). Xalq hikməti, qəhrəmanlığı, etnoqrafiya, milli-mədəni dəyərlərimizin qaynağına çevrilən "Kitabi-Dədə Qorqud", "Şah İsmayıl", "Əsli və Kərəm", "Koroğlu", "Qurbani", "Tahir və Zöhrə", "Abbas və Gülgəz" və s. dastanlar şifahi ədəbiyyatımızın ən zəngin nümunələri sırasındadır.

Müstəqillik dövründə dastan janrına bağlı roman–dastan (S.Axundov. Eloğlu Araz. Roman–dastan, Bakı, Gənclik, 1988; A.Qaradərəli. Ucubuluq. Bakı, Pergament, 2021), dastan –poema (E.Rəhilə. Heydənamə. Dastan–poema. Bakı, Araz, 2009; Rəfai. Şəhriyarnamə. Dastan–poema. Bakı, Avropa, 2008; Əli Qurbani Göyçə gülü. Dastan–poema. Bakı, 1995; E.Cəlaloğlu. Mehralı bəy. Dastan–poema. Bakı, Vətən, 2010), dastan–pyes (S.Lətifqızı. Əcdadımızın namusu. On məclisdə dastan–pyes. Bakı, Şuşa, 2000) dastan–hekayə (Əli Qurban Dastançı. Kürən köhlən dastan–hekayət), Bakı, "İsmayıl" Nəşriyyat–Poliqrafiya Müəssisəsi, 2003) və s. janr uyğunluqları geniş yayılmışdır.

Bütövlükdə, bədii ədəbiyyatın müxtəlif növlərinin folklor janrları ilə qarşılıqlı təsiri iki formada həyata keçirilir. I mərhələ burada konstruktiv formada şifahi ədəbi janrın süjet-semantik məzmununun əldə olunmasına bağlıdır. Hər hansı bir roman, poema, pyes, hekayənin dastan janrı ilə qarşılaşmasında şifahi mətnin mövzusu, strukturu, dil spesifikasiyi yaranacaq yeni konstruktiv mətnin əsasına çevrilir. II mərhələdə isə yeni yaranan ümumi mətnin təşkili prinsipləri önə keçir. Müəllifi, yaxud ədəbi dastanlarda janrın şifahi ənənəyə bağlı bir çox komponentləri dağıdılır və hekayə çərçivəsində yenidən bərpa olunur.

Müstəqillik dövrü nəsrimizdə hekayə janrı daxilində dastan motivinə Fəxri Müslümün "Koroğlunun Şınıx səfəri" adlı əsərində (4) təsadüf edirik. Hekayə–dastan quruluşunda bu əsərdə məlum xalq qəhrəmanının dastançılıq ənənələrinə bağlı səfəri yeni bir tərzdə hekayəyə gətirilir.

Hekayədə hadisələr Təbriz hökmdarının təşkil etdiyi məclisdən qayıdan Koroğlunun dəlilərləndən Halaypozanın Godan bəy tərəfindən uca bir qalada həbs olunması xəbərindən sonra başlayır. Xalq dastanında Koroğlunun bir qəhrəman olaraq səfərləri daha çox xalqa əziyyət verib, rəiyyəti istismar edən ədalətsiz şahlar, bəylərin cəzalandırılması üzərində qurulur. Hekayə–dastanda isə Koroğlunun adını eşidib, ardınca getməyə hazırlaşdığı Godan bəy ağıllı, öz elini müdrikliyi, xalqa sevgisi ilə idarə edən bir rəhbərdir. Onun Şınıxda qoyduğu qayda və qanunlara hamı tabe olmaqdadır. Bu eldə evlənmək istəyən hər bir gənc ağsaqqaların məsləhəti ilə istədiyi qıza elçi düşər və onların toyu Godan bəy tərəfindən uca qayaların başında salınmış qalada keçiriləmiş. Koroğlu dəlilərləndən Halaypozan Şınıx obasının bu qaydalarına məhəl qoymadan Godan bəyin qızını götürüb qaçmaq istəyir və bu zaman tutularaq həmin qalaya salınır. Koroğlunun qəhrəman olaraq başına gələn hadisələrin səfər motivi üzərində qurulması, ətrafında dəlilər, Nigar xanım, Dəli Həsən, Aşıq Cünun kimi dastan qəhrəmanları ilə əhatə olunması, aşıq təhkiyəsi, dastan quruluşundan irəli gələn nəzm və nəsrin növbələşməsi və s. konstruktiv yanaşmada başlıca yer tutur. Sözsüz ki, burada başlıca məqam hekayə–dastanın nəzm və nəsr növbələşməsi üzərində qurulmasıdır.

Şifahi ənənədə dastan söyləmə bilavasitə aşıq tərəfindən aparıldığı halda burada hadisələr yazıçının dilindən nəql edilir. Bu zaman yazıçı təxəyyülü və təsvirlərində təfərrüatlara aşıq təhkiyəsindən fərqli olaraq daha geniş yer verilir. Əslində dastan söyləmə ənənəsində aşıq dastana girişi bir ustadnamə, yaxud irfani şeirlə başlayır, nağıl təhkiyəsində dastan qəhrəmanı, eləcə də hadisələrin cərəyan etdiyi yer, məkan haqqında qısa məlumatlar verir. Hekayə–dastan təhkiyəsində isə yazıçı əlavə detal, təsvirlərlə qəhrəmanını, onun keçirdiyi hiss və duyğuları dilə gətirir: "Qəlbini qürur hissi çulğadı, lay–lay olmuş buludların altında qalmış dağlara tərəf baxdı. Elə bil dəli külək buludları qabağına qatıb harasa qovurdu, buludlar isə bu nizama müntəzir ordu kimi harasa köç edirdi. Qarşıdakı dağlardan birinin yaşıl bürünmüş yaşmağının altından onun üzünə düşən elə yaşıl oxşar gülüşlər də onun hissini, hissiyatını silkələdir" (4, 93). Dastanda xalq qəhrəmanı Koroğlu bəylərdən, xanlardan intiqam almaqla kasıb rəiyyətin hüquqlarını qoruyur. Hekayədə isə Koroğlu etdiyi bu səfərlərini qəhrəmanlıq deyil, "özünün özüylə mübarizəsi" (4, 94) adlandırır, yadellilərin kənarda qalmasına təssüflənir, əsl düşmənlərlə mübarizənin gecikməsi qəhrəmanı məyus edir.

Qeyd edək ki, müstəqillik dövrü hekayələrində ayrı–ayrı həyatı, müasir dövrdə baş verən hadisələrin dastan üslubunda nəsrə gətirilməsinə də təsadüf olunur. Əli Qurban Dastançının "Kürən köhlən" dastan–hekayəsi bu kontekstdə xüsusilə diqqəti cəlb edir (2, 48). "Kürən köhlən" dastan–hekayədə əsərin məzmunu Kəlbəcərin işğal olunması, xalqın başına gələn hadisələrdən bəhs edir. Hekayədə Kamalın Murad kişi ilə ürəyində söhbətləşməsi, arvadı Gülnisəni, oğlanlarını xatırlayan qocanın ağrısı, "Çiçəkli" məkanına müraciətlər və s. aşıq şeirinin müxtəlif şəkilləri üzərində qurulmuşdur. Ayrıca olaraq dastan poetikasına bağlı deyişmələr də əsərdə xəyali şəkildə Murad kişinin adına sahiblənən Ərən və Kürən Köhlən arasında aparılır. Dastan–hekayədə diqqət çəkən məqamlardan biri də

³ AMEA Folklor İnstitutu, elmi işçi ADU-nun dissertantı. ismayil-fuad@mail.ru

qəhrəmanın–Murad kişinin oğlu, Vətən həsrətilə gözlərinin kor olması və yalnız Kürən Köhlənin tapılmasından sonra işıq üzü görməsidir. İstər nağıl, istərsə də dastanlarımızda valideynlərin, yaxud sevgililərin gözlərini itirməsi, yalnız övladlarına, istəklilərinə qovuşduqdan sonra nicat tapması geniş yayılmış süjetlərdəndir. Xalq məişətində Şah Abbasla bağlı nağıllarımız, “Kitabi–Dədə Qorqud” dastanları, “Əlişah”, “Kəlbə” və s. dastanların Güney variantlarında bu motiv xüsusilə geniş yayılmışdır.

Yazılı ədəbiyyatın müəllifliliyi, konkret dünyagörüşü, təxəyyül genişliyinə bağlı olaraq konstruktiv dastan formaları özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə seçilir. Belə maraqlı hekayələrdən biri də O.Fikrətoğlunun dastan quruluşunda qələmə aldığı “Xas igid” hekayəsidir. Hekayənin dastan adlandırılması qəhrəmanın başına gələn hadisələrin bir süjet daxilində birləşdirilməsi, eləcə də dastan poetikasından irəli gələn formulların ardıcılığına bağlıdır. Əsərdə Xas igidin gəzib dolaşdığı el–obalar, rastlaşdığı insanlar xalq nağıl və dastanlarından oxucuya məlum olan məkan, obraz və zamandan keçir. Dastan poetikasına bağlı yol formulunda qəhrəmanın gəzdirdiyi yerlər şah qızlarının bağı, dəmirçinin obası, balıqların dil açıb danışdığı dənizlər, solaxay insanların yaşadığı məkan, hər işin tərsini tutan camaatın yaşadığı real, sirli–mistik dünyalardır.

Nəzərdən keçirdiyimiz hekayələrlə yanaşı, müstəqillik dövrü nəsrimizdə müəyyən dastan qəhrəmanları, obrazlarının yer verildiyi əsərlər də ayrıca yer tutur. Bu hekayələrdə obraz, qəhrəmanın bağlandığı konkret dastan motivləri nəsrə gətirilmir, sadəcə obraz yerdəyişmələrində yeni məna qazanmış olur. Yazıçı dastanlardan seçdiyi xalq qəhrəmanlarını öz əsərlərində bu və ya digər forma və mətləbdə yenidən canlandırır. Bu qəhrəmanlar yazılı ədəbiyyatda keçmiş, milli mədəni bütövlük meyarları, eləcə də diskurs mətn obrazları və s. kontekstdə formalaşdırılır. “Hər millətin fərqli qəhrəman qəlibi vardır və bu qəhrəman öz toplumlarının xarakterini, qəhrəmanlıq şərtlərini və aranan simvol tipini ortaya qoyur. Bu qəhrəman toplumsal dəyər, xarakter və gözəllikləri öz şəxsinə toplayan simvolik idealdır” (12).

Postmodern nəsrin görkəmli nümayəndələrindən olan K.Abdullanın “Səhvlərimizin qrammatikası” hekayəsində sosial-fəlsəfi problemlər bilavasitə konkret şəraitdə şəxsi müstəvidə həllini tapır, Eyvazlının gündəlik həyatı, psixoloji dünyası hadisələrdə önə çəkilir. Məlumdur ki, K.Abdulla nəsrində realıq geniş ictimai əhəmiyyət kəsb edən hadisələrdən seçilir, bir çox hallarda bu hadisələr sosial yönü problemlərə bağlı müəllif təxəyyülündə inkişaf etdirilir, həqiqət Dünya haqqında təsəvvürlərdə illüziyalarda formalaşdırılır. Bu əsərdə K.Abdulla “Koroğlu” dastanı qəhrəmanlarından Eyvazı Eyvazlı olaraq təqdim edir. Eyvazlının yuxuları Koroğlu, Babək, Şah İsmayıl kimi qəhrəmanların ona verdiyi həyəcədən başlayır. Eyvazlı K.Abdullanın postmodernik təfəkküründə dünyaları gəzir, yuxu obrazın düşünən dünyasına işıq salır. Səhər–səhər aldığı yuxunun təsirindən içdiyi qəhvə falı da qəhrəmanın nigarançılığına son qoya bilmir. Koroğlunun Qıratı Eyvazlının gününün onu nə ilə baş-başa qoyacağı təlaşında davam edir. Öz mənasız şeirləri ilə qarşısında dayanan Vampir, Harri Potterin sehirli küçəsindəki gəzişmələri qəhrəmanın hiss və duyğularından xəbər verir. Vampir kimi dəyərsiz insanlar qarşısında nəhayət ki cəsarətlənən Eyvazlı bu cəsarətini sona qədər davam etdirə bilmir, çünki “Eyvazlı təkcə bu dünyada deyil, mövcud olan bütün sonsuz dünyalarda da qorxaq idi. Sözlünün bir su içimində dəyişmədimi, dəyişdi” (6). K.Abdullanın hekayəsində Eyvazlı dastan qəhrəmanının nəsrə gətirilən obrazı olmaqla həm də dastan poetikasına bağlı yuxu formulu ilə bədii mahiyyət qazanır. “Dastanlarımızın demək olar ki, əksəriyyətində yuxu motivi kompozisiyanın qurulmasında mühüm yer tutur. Qəhrəmanların sonrakı tələblərinin müəyyənləşməsi, gərgin hadisələr yuxunun görülməsindən sonra başlayır. XX yüzilin əvvəllərində yazıçılar epik janrın bu motivlərinə dövrün ictimai-siyasi hadisələrini ümumiləşdirmək, bəzi obraz və qəhrəmanları tipikləşdirməklə hadisələrə öz müasirliklərini bildirmək və nəhayət əsərin bədii məziyyətlərini artırmaq məqsədilə müraciət etmişlər” (5, 75).

Ayrı-ayrı türk xalqlarının folklorunda ayrı-ayrı variantlarında yer alan “Koroğlu” dastanı igidlik, mərdliyin təəcəssümü olmaqla eposda üz–üzə dayanan bir çox fərqli qəhrəman tipləri ilə zəngindir. Koroğlunun qəhrəmanlığı, mərdliyi qarşısında yalançı, yediyi çörəyi tapdalayan, mərdlik qanunlarını pozan Keçəl Həmzə obrazı ayrıca yer tutur. Bir çox dastan variantlarında Keçəl Həmzəyə xas bu keyfiyyətlər, demək olar ki, təkrarlanır, nəticədə obrazın simvolikliyində təminat verir. Nuruəddin Ədilətoğlunun “.37-ci ilin adamı” hekayəsinin qəhrəmanı da məhz Həmzə Çənlibəllidir. Həmzə Çənlibəlli imkanlı qohumlarının hesabına institutu bitirib, “Boz at” şirkətində çoxmərtəbəli binaların tikintisi ilə məşğuldur. O, var–dövləti, ona arxa duran insanlarla əlbir olub, pul qazanmaq naminə onların yaşayışını təhlükə altına qoyaraq çoxmərtəbəli binalar tikib varlanır. Hekayədə Həmzə Çənlibəllinin əsl siması vaxtilə onunla bir institutda təhsil alan, indi isə təqaüdə çıxıb, müxtəlif rəsmlər, mozaikalardan şəkillər çəkib, heykəllər hazırlayan dostu Əli tərəfindən açılır. Əli kişinin Keçəl Həmzələrin at oynatdığı cəmiyyətə qarşı içində sonsuz bir hiddəti vardır. Hətta qəhrəman son hazırladığı Qıratın üstündəki qəhrəmanını duyğularının hökmü ilə şeytana çevirir. Əlində qılınc tutmuş iblis Qıratın üzünə montaj edilir və “adam cildinə girmiş iblis” (5, 365) atın başını kəsməyə hazırlaşır. Əli kişinin vaxtilə 37-ci ilin repressiya dövrünün qurbanına çevrilən babasından qalan acı xatirə hekayənin əsasında dayanır. Məlum olur ki, Əlinin babasının at ilxısı tamamilə dağıdılıb, at kombinatlarına göndərilmiş, beləliklə, tarix təkrarlanmaqla bu iş yenə də Çənlibəlli Həmzənin üzünə düşmüşdür. Lətifəsi səndən uzaq olsun, keçəl Həmzələrin məharəti ondadır ki, onlar bütün zamanlarda Koroğluları aldadıb, Qıratı aradan çıxara biliblər. At yoxdursa, murad da yoxdur...” (9, 370). Əli kişi Həmzə Çənlibəlli ilə söhbətlərində zamanənin atlara verdiyi işgəncə, dəyərsizlik üzərindən milli-mədəni keyfiyyətlərin də itdiyini dilə gətirir. Hekayənin başqa bir hissəsində müəllif Əli obrazının dili ilə böyük bir pənnədə göyə yüksələn ağac və at rəsmlərinə izah edərək söyləyir ki, bu at mənim içimdəki qaçan atdır. O, “eşşəklər zamanəsinin zülmü”ndən (9, 366) baş götürüb gedir.

Nuruəddin Ədilətoğlunun dastan obraz və motivlərinə bağlı digər bir hekayəsi “Virtual və real həyat silsiləsindən

“qələmə aldığı “Əsli və Kərəm” hekayəsidir. Belə ki, virtual şəkildə sevgi münasibətləri quran Əsli və Kərəmin qarşılaşması onların həvəs, istəklərini məhv edir. Müəllif Kərəmin virtual sevgidəki uğursuzluğunu assosiativ şəkildə səhrada əlində cam Kərəmi ilədən Aşiq Kərəmin taleyində yenidən canlandırır. Səhranın susuzluğu, Su ilahəsi Əslinin etinasızlığı aşiqin yanğısına gətirib çıxarır (10, 223).

Dastan qəhrəmanları, daha dəqiqi desək, eposdan gələn arxetipik obrazlar Fəxri Uğurlunun hekayələrində də başlıca yer tutur. Ədibin “Şeyx Sənan”, “Fərhadın Xosrovu öldürməsi”, “Leylinin Məcnunluğu” kimi hekayələri (3, 328) dastan mətnləri və motivlərinə bağlıdır.

Yeni dövrdə nəsrin modern təskili, postmodernik təcrübənin daxil olduğu intertekst, ironik mətn özünəməxsusluğunda dastan motivləri, obrazlarına vanasma üsulunda da diqqət mərkəzinə keçir. Bu hekayələrdə qədim məhəbbət, qəhrəmanlıq dastanlarında “Fərhad və Şirin” və “Koroğlu” dastanına bağlı fikir oyunları xüsusilə seçilir. Belə ki, Şərif Ağayın “Balabəy” hekayəsinin qəhrəmanı Zəngilandan qaçqın düşmüş, Dəməgildə yataqxanada məskunlaşmışdır. Ailə, övlad sahibi olan Balabəy içki düşkünüdür. Hər dəfə onun içkili vəziyyətdə arvadını söyməsi, arvadın qarğışları, Balabəyi xəstəxanaya daşıyan ambulansın uğultusu, məhəllə uşaqlarının əyləncəsi qonşuların tamaşasına çevrilmişdir. Balabəy həyata, oxumuş, ziyalı insanlara öz dar düşüncəsindən yanaşır: “Bir il birə, iki il ikiyə, üç il üçə getmişəm. Hərəsinə də, ildə cəmi bir dəfə. Hər dəfə də eyni həftədə, bəlkə, eyni gündə. Ona görə, dərsimiz eyni şey olub: “Qıratın təri””. Çənlidən səni deyib gəlmişəm, Nə bilim nə, Qırat gəl.....Elə bil arvad-zaddı Qırat. X1-x1-x1-x1.....Ammə yaman şeirdi, hə? Kopooğlu Qıratı elə tərifliyə, elə bil ballistik raketdi” (11, 131). Yaxud M.Cəfərlinin “Trio” hekayəsinin qəhrəmanı Fərhadın məhəbbətinə münasibətini belə ifadə edir: “...Fərhad getdi qayaları yarmağa. Başladı heykəltəraşlıqla, sənətlə məşğul olmağa. Sənətin dərinliklərinə vardığıca Şirindən uzaqlaşdı. Sənəti sevgilisindən şox istəyirdi. İnan mənə, bir gün Şirin gəlib özünü Fərhada təslim etmək istəsəydi Fərhad gördüyü işdən ayrılıb Şirinə gözücü də baxmazdı. Ya da uzaqbaşı deyərdi ki, sən dədənənin goru, mane olma...” (7, 111). Qeyd edilən hekayələrdə istər Koroğlunun Qıratı, istərsə də Fərhadın Şirinə olan sevgisi oxucu yaddaşında möhkəmlənən məzmunundan uzaqlaşaraq parodik münasibətdə maraq doğurur. Hər iki hekayənin qəhrəmanları öz xarakterləri, dünyagörüşlərini bu münasibətlər üzərindən oxucuya aydınlaşır.

Nəsr nəzm əvəzlənmələri, aşiq təhkiyəsi və s. bu baxımdan başlıca yer tutur. Təhlilə cəlb etdiyimiz hekayələrdə dastanın janr özəlliyi mətnin üzə çıxan hissəsində tamamlanmaqla oxucunun yaddaşını yeniləyir. Lakin müəyyən hekayələrdə bu xüsusiyyətlər daha örtülü və qapalı şəkildə struktura təbə olur. Məsələn, Murad Köhnəqalanın “Burjua ilə toqquşma” satirik hekayəsində (13) burjua nümayəndəsi ilə kasıb bir kişinin dialoqu bütövlükdə hekayənin mətn-strukturunu tamamlayır.

Müasir mətnlər oxucunun diqqətini daha çox folklorda əbədiləşən milli-mənəvi dəyərlər, keçmiş və tarix üzərində cəmləyir. Folklor şüurunun mifoloji səviyyəsi ayrıca cəmiyyət, həyat hadisələrinin işıqlandırılmasında müasir yazıçıyı daha çox düşündürür.

Beləliklə, müstəqillik dövrü hekayələrinin dastan janrı ilə əlaqəliliyi həm konkret janr özəlliyində çıxış etməsi, həm də obraz, dil poetikasında zənginləşməsi baxımından seçilir. Azərbaycan hekayəçiliyinin yeni mərhələsində bu yanaşmanı şərti olaraq aşağıdakı şəkildə qruplaşdırma bilərik:

1. Hekayə-dastan janr hibridləşməsində bu və ya digər ənənəvi dastan mətninə uyğun yeni hekayənin yaradılması;

2. Ənənəvi dastan mətnlərinə bağlı olmadan xəyali, təxəyyül üzərində yeni bir dastanın təşkili forması;

3. Konkret dastan qəhrəmanlarının nəsrə transformasiyası;

4. Dastan dili, poetik quruluşunun hekayələrdə yer alması.

Bütün hallarda müstəqillik dövrü hekayələrinin azadlıq, mübarizə, döyüş ruhunda yazılması, milli-mənəvi keyfiyyətlərin öndə gəlməsi eyni ruhdan baş alan dastançılıq ənənələrimizin də nəsrə gətirilməsinə imkan yaratmışdır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Ədəbi proses–2019.VII. AMEA. N.Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Bakı: Hədəf, 2020, 605 s.
2. Əli Qurban Dastançı. Kürən köhlən (dastan-hekayət). Bakı: İsmayıl, 2003, 48 s.
3. F.Uğurlu. Hekayələr. Bakı: Əli və Nino, 2010, 328 s.
4. Fəxri Müslüm. Koroğlunun Şinix səfəri. (Hekayələr və məqalələr). Bakı: Avropa, 2004, 216 s.
5. Füzuli Bayat, Xatirə Başirli. Azərbaycan folkloru və yazılı ədəbiyyat. Bakı: Elm və təhsil, 2013, 200 s.
6. K.Abdulla. Sırı-zəmanə.(Hekayələr). Bakı: Mütərcim, 2014, 496 s.
7. M. Cəfərli “Trio, kvartet və s.” Bakı: Payız, 1998, 154 s.
8. M.Cəfərli. Dastan və mif. Bakı: Elm, 2001, 188 s.
9. N. Ədiloğlu. Ömür vağzalı. Bakı: Qanun, 2012, 424 s.
10. N.Ədiloğlu. Yaralı qu qusları. Bakı: “OL” NPKT, 2018, 223 s.
11. Ş.Ağayar. Anların səssizliyi. Hekayələr. Bakı: Qanun, 2020, 304 s.

İnternet resursları

12. Dilek Çetindaş. Yeni Türk Şiirinde Destan: [Elektron resurs] / file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Yeni_Turk-Siirinde_Destan.pdf
13. M.Köhnəqala. Burjua ilə toqquşma: [Elektron resurs] /https://edebiyatqazeti.az/news/proza/3125-burjua-ile-toqquşma

Açar sözlər: hekayə, dastan, şifahi, təcrübə, aşiq, poetika, janr, obraz, nasir

Ключевые слова: рассказ, эпос, устный, перевод, ашыг, поэтика, жанр, конструктивный, образ, прозаик

Key words: story, epic, oral, experiment, ashug, genre, image, prose-writer

Xülasə

Müstəqillik dövrü hekayələrinin məzmunu, forma strukturunda xalq ədəbiyyatı janrlarından dastan mətnləri, motiv və obrazları xüsusi yer tutur. Ədəbi, müəllifli dastan janrı klassik dastan yaradıcılığının təcrübəsi üzərində

qurulur, lakin aşiq təhkiyəsi nəsr dili, təfərrüt zənginliyi ilə əvəzlənməklə şifahi ənənədən uzaqlaşır. Konstruktiv formada dastan-hekayələr də bu kontekstdə fərqləndirilir. Janr hibridləşməsində dastanların obraz müəyyənliliyi, poetexnik xüsusiyyətləri hekayənin janr imkanlarına qarşıaraq yeni ədəbi növü formalaşdırır. Dastan yaradıcılığından aşiq təhkiyəsi, nəzm və nəzr növbələşməsi, xüsusilə aşiq deyişmələri hekayə daxilində yer alır. Müstəqillik dövrü hekayələrində konkret dastan mövzusu üzərində formalaşan mətn nümunələrinə geniş təsadüf olunmadığı halda, xalq dastanları qəhrəmanlarının nəsrə yeni yanaşma, düşüncə üzərindən obrazlaşdırılması geniş yayılmışdır.

Рассказы и народные эпосы в эпоху независимости

Резюме

Среди жанров народной литературы особое место в содержании, формовой структуре рассказов эпохи независимости, занимают эпические тексты, мотивы и образы. Литературный, авторский жанр эпоса строится на опыте классического эпического творчества, но ашыгское повествование отходит от устной традиции, сменяясь богатством деталей. В этом контексте также выделяются эпосы-рассказы в конструктивной форме. При жанровой гибридизации образная определенность, поэтико-технические особенности эпосов смешиваются с жанровыми возможностями рассказа и формируют новый литературный вид. Из эпического творчества в рассказ входят ашыгские повествования, чередование стихотворения и прозы, особенно ашыгские состязания. Несмотря на то, что в рассказах эпохи независимости невозможно часто встретить текстовые образцы, которые формируются на тему конкретного эпоса, широко распространена визуализация героев народных эпосов в прозе через новый подход и мышление.

Epic motifs in the story of azerbaijan in the period of independence

Summary

The epos texts, motifs and images from the genres of folk literature occupy a special place in the content, form structure of stories of Azerbaijan period of independence. The epic genre of literary and with the author is based on the experience of classical epic activity, but the ashiq narration departs from the oral tradition, replacing it with the language of prose and richness of details. The ashiq narration, the alternation of verse and prose, especially ashiq sayings from the epic activity are included in the story. Though there is no widespread coincidence in the stories of the period of independence with textual patterns formed on a specific epic theme, the imagery of the heroes of folk epics in prose using a new approach and thought is widespread.

Rəyçi: dos. L.Ələkbərova